

Slovenije. Bil je odlikovan z državnim redom za zasluge za narod, redom za vojaške zasluge s srebrnimi meči in leta 1981 z redom dela z zlatim vencem.

Jan Carnelutti je obvladal več jezikov. Govoril je slovensko, italijansko, nemško, srbsko-hrvaško in je zato tudi prevajal. Obvladal je še lepopisje. Aktivno se je posvečal športu in bil odličen v dosežkih pri

teku in skoku v višino ter presenetljivo dober v metanju krogle. Športu je ves čas sledil. Bil je tudi glasbenik; igral je trobento in violino. Kot predan džezist se je nekaj let po drugi svetovni vojni z glasbo tudi preživljal.

Janov prispevek k entomologiji, zlasti na področju favnistike metuljev, po katerem ga pozna večina domačih in tujih entomo-

logov, je bil v takratnem obdobju nadvse pomemben. Še večja je bila njegova vloga formalnega in neformalnega mentorja mnogim generacijam entomologov, tako v Sloveniji kot v ostalih republikah nekdanje Jugoslavije. Bil je cenjen in spoštovan. Spominjamo se ga po njegovi pozitivni energiji in nalezljivem nasmehu. ✨

Rumeni svišč ali košutnik (*Gentiana lutea*)

Besedilo: Marija Kravanja

Cijan, encijan, grenčica, lecijan, svedrc, zvišč, srčenjak ... To je le nekaj izmed mnogih ljudskih imen te dobro znane zdravilne rastline, katere moč so poznali že v antiki. Zaradi čezmernega nabiranja je postal košutnik ali rumeni svišč (*Gentiana lutea*) v preteklosti na velikem območju svoje razširjenosti, tudi na ozemlju Slovenije, precej redek, zato so ga pred 100 leti avtorji *Spomenice* uvrstili med 13 rastlinskih vrst, za katere so zahtevali z zakonom predpisano absolutno varstvo, tj. prepoved trgiranja, ruvanja in prodaje ter uvedbo stroge kazni za kršitelje.

Košutnik je zelnata trajnica z debelo koreniko, iz katere spomladi najprej poženejo listi, nato pa še debelo, votlo steblo, ki zraste do 1,5 m visoko. Goli suličasti listi z močno izraženimi vzdolžnimi žilami so nameščeni nasprotno; spodnji so kratkoplejati, zgornji pa sedeči. Cvetovi so pecljati, združeni v socvetja na vrhu stebela in v zalistjih zgornjih stebelnih listov. Rumen kolesast venec sestavlja 5 do 6 venčnih krp, ki so mnogo daljše od (zelo kratke) venčne cevi. Plod je do 6 cm dolga mnogosemenska glavica.

Vardjanov (prostoprašnični) košutnik (*Gentiana lutea* subsp. *vardjani*). (foto: Alenka Mihorič)

Bratinski (zrasloprašnični) košutnik (*Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*). (foto: Špela Pungaršek)

Razlike med podvrstama košutnika, ki uspevata pri nas:

	<i>Gentiana lutea</i> subsp. <i>vardjani</i> VARDJANOV KOŠUTNIK	<i>Gentiana lutea</i> subsp. <i>symphyandra</i> BRATINSKI KOŠUTNIK
prašnice	že v popku proste (nezasle)	zrasle
podporni listi socvetij	rumeno zeleni, večinoma razločno daljši od socvetij	sinje zeleni, večinoma enako dolgi ali le malo daljši kot socvetja
venčni listi	svetlo rumeni, brez temnih pik	temno rumeni, večinoma temnopikčasti
čašni listi v popku	ni venčka zobcev	konice čašnih listov tvorijo venček zobcev (4–6)
čas cvetenja	julij	2 do 3 tedne za prostoprašničnim košutnikom (julij, avgust)

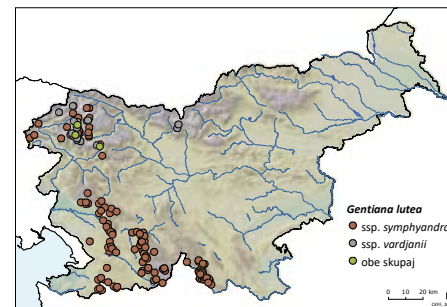
Košutnik raste v gorovjih Južne in Srednje Evrope ter Male Azije. Ustrezajo mu rahlo bazična tla, najpogosteje ga najdemo na apnenčasti podlagi, kjer se pojavlja raztreseno ali v sestojih. V času cvetenja, julija in avgusta, že na daleč prepoznamo z rumenimi socvetji okrašena stebela, ki se dvigajo nad drugim rastjem gorskih travnikov in pašnikov, raste pa tudi na poraslih meliščih in grmiščih v montanskem in subalpinskem pasu.

Od štirih podvrst košutnika pri nas uspevata dve, ki ju med seboj najlažje ločimo po zraslih ali prostih prašnicah. Bratinski (zrasloprašnični) košutnik (*G. lutea* subsp. *symphyandra*) raste v submediteranskem in dinarskem fitogeografskem območju (na pobočjih Snežnika, Javornikov, Nanosa, Čičarije, Vremščice in Trnovskega gozda ter na Kočevskem), sega pa tudi v Julijske Alpe. Tu se njegov areal stika in prekriva z arealom podvrste s prostimi prašnicami, ki jo je leta 1986 opisal Tone Wraber in jo poimenoval po rastlinskem fiziologu Miranu Vardjanu. Klasično nahajališče vardjanovega (prostoprašnič-

nega) košutnika (*G. lutea* subsp. *vardjanii*) je Ožbaltova konta na Komni, kjer je tudi stičišče obeh podvrst; prostoprašnična raste na dnu, zrasloprašnična pa višje na severnem pobočju. V vmesnem pasu rasteta podvrsti pomešano. Glavno območje razširjenosti vardjanovega košutnika pri

Korenika košutnika poleg glukoze, fruktoze in saharoze vsebuje sladkorja grenkega okusa, genciobiozo in gencianozo. V njej so prisotni tudi pektini, gencijska kislina, maščobno olje s fitosterolom, rumeno barvilo gencizin, eterično olje ter grenčine genciopikrin, genciamarin, sverciamarin, sverozid in amarogencin. Slednji velja za najbolj grenko naravno snov; njegov grenek okus še vedno zaznamo tudi po redčenju z vodo v razmerju 1 : 58 milijonov. Grenčine spodbujajo izločanje sline in želodčnih sokov z draženjem okušalnih brbončic na jeziku, aktivirajo mehanizem za izločanje klorovodikove kisline iz mukoznih celic želodca, ščitijo jetra ter pospešujejo iztekanje žolča.

nas je v Julijskih Alpah, raste pa tudi v Kamniško-Savinjskih Alpah pod Grintovcem.

Rastišča košutnika v Sloveniji. (zemljevid: Center za kartografijo favne in flore)

Izvor rodovnega imena *Gentiana* sega v 1. stoletje našega štetja in temelji na imenu zadnjega ilirskega kralja Genthiosa, ki je poznal zdravilno moč košutnikovih korenin in jih priporočal celo kot zdravilo proti kugi. Strokovno ime *Gentiana lutea* je košutniku leta 1753 nadel Linné, pri nas pa ga je s tem imenom prvič navedel Scopoli leta 1772.

Kateri tip koronskega osamitelja ste bili? Izbrskajte resnico

Koronski čas tudi za takšne reči porabil: Damjan Vinko

Foto: Damjan Vinko, Ana Tratnik, Maja Bahor, Nika Tivadar in Nina Šramel Zemljevidi: Center za kartografijo favne in flore

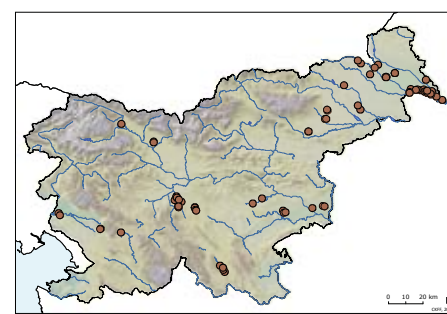
Da si malo na zabaven način osvežimo tudi koronske dneve, smo v Slovenskem odonatološkem društvu aprila 2020 pripravili neresen »kviz« in ga objavili na Facebook profilu *Slovensko kačjepastirsko društvo*. Temu, ki je za *Trdoživ* posodobljen, so dodani še zemljevidi razširjenosti v Sloveniji in nekaj dejstev, na katerih je šala slonela.

Se ne najdete v teh devetih tipih? Brez skrbi, za Slovenijo je poznanih še 63 drugih vrst kačjih pastirjev. Če se niste mogli ločiti od rokavic, je morda sinji presličar (*Platycnemis pennipes*) prava izbira za vas.

Hkrati ne izključujemo razlik med posameznimi osebki glede na splošno značilnost vrste, kot tudi ne možnega medvrstnega križanja.

SUHLJATI ŠKRATEC

- » še vedno rano vstaja in se zgodaj preobleče iz svoje pižame
- » se ne odpravi daleč od svojega doma, a lovi sončne žarke
- » muči ga, da je druženje v velikih skupinah prepovedano
- » med pijaçami prisega na špricar
- » vesel je, ko se drugi spomnijo nanj

COENAGRION PULCHELLUM

Leta od aprila do avgusta, a najpogosteje ga vidimo v maju in juniju. Suhljati škratec je na videz podoben več drugim modro-črnim predstavnikom družine škratecv (Coenagrionidae), od katerih so mnogi pri nas neprimerno pogostejši. V Sloveniji je bil v večjem številu najden v mrtvicah, glinokopih, gramoznicah in kanalih, predvsem ob Muri ter na Ljubljanskem barju, kar nakazuje na nagnjenost k evtrofnim vodam.